

ТОПІТАТИ
ЗЕМЛЮ

ШКОЛА СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА ФРА ФРА ФРА
МАЙСТЕРНЯ НАТАЛІ ЛІСОВОЇ

ДОКУМЕНТАЦІЯ ВИПУСКНОЇ ВИСТАВКИ

Топтати землю. Каталог виставки: Асортиментна кімната; Івано-Франківськ, 2025. — 42 с.

Публікацію створено до випускної виставки робіт майстерні Наталі Лісової в межах школи сучасного мистецтва фра фра фра «Топтати землю». Виставка тривала з 1 по 15 лютого 2025 року, за її результатами створено цю документацію.

Практика спілкування людини з природою сягає корінням сягає в глибоку давнину. Сьогодні такі дії носять всеосяжний характер: від екологічних, археологічних, освітніх до етнокультурних, терапевтичних та мистецьких заходів. Так, завдяки освітній платформі Асортиментної кімнати Франківська школа сучасного мистецтва фра фра фра надала змогу учасникам та учасникам тематичних майстерень зануритися у незбагненний простір мистецтва своїх менторів, де одна з майстерень для дорослої групи другого року навчання під настановою Наталії Лісової стала творчою лабораторією з мистецтва довкілля.

Недільні заняття протягом осені у змішаному форматі в Івано-Франківську та у Києві навчали учасниць майстерні спостерігати, дослухатися, доповнювати, позичати та фіксувати фрагменти простору. Художня взаємодія з природними лакунами міст та містечок спонукала до продукування ідей та мистецьких об'єктів, зокрема: у парку імені Шевченка, біля вод Бистриці та озера по вулиці Слави Стецько у Івано-Франківську, термальних вод Косино на Закарпатті, на полях Запоріжжя, у просторі Голосіївського лісу та на історичному пагорбі Подільського району Києва, Татарки — горі Юрковиця.

Поміж теорією та практикою лендарту, це були нові знайомства з мистецьким середовищем, людьми та подіями, що надихнули учасниць майстерні на сміливі, щирі та актуальні висловлювання у часі війни шляхом поєднання органічних сполук з різними медіумами, як то: кора, гілки, земля, каміння, глина, зерно, насіння, полотно, фото-, відео- та аудіоінсталяція, дія, інтеракція, перформанс тощо.

Підсумовуючи цикл спільних зустрічей, виставковий простір Асортиментної кімнати умістив лише частину творчих досліджень та напрацювань учасниць майстерні лендарту. Так, Дарія Сорока, мовою довкілля відтворила важливі історичні моменти та соціальні проблеми, що порушують психологічний стан людини на тлі війни в Україні. Ландшафтний проєкт Анастасії Щербань досліджує тему пам'яті місця та локального

контексту рідного краю. Вивчаючи тему смерті, Оля Новак у своїй перформативній дії підіймає архівні спогади про голодомор в Україні. Відчуття самообмеження, відсутності дозволу увійти у доступний простір, втрату території відображає перформанс Катерини Бондаренко. Про тимчасовість у мистецтві та й, власне, в усьому навколо говорять віднайдені предмети та артефакти Юлії Мартинів. Зловити швидкоплинність життя через аналіз навколишнього середовища у пошуку його характерних ознак шляхом інтерактивної гри з довкіллям, намагається Роксолана-Анастасія Доманська, нашаровуючи на тілі абстрактні композиції з історії про сентиментальне місце на мапі часопростору.

Світ вирує, дивує, часом пригнічує, але не перестає існувати. Ми прилаштовуємося до усіх подарунків та випробувань долі, шукаємо універсальні форми для розуміння хаосу, в якому нам потрібно вижити і, можливо, мистецтво творчої взаємодії з навколишнім середовищем відповідає нагальним потребам гармонійного співіснування з довкіллям та одне з одним.

І щоб не втратити опору під ногами, ми йдемо топтати землю...

Наталія Лісова

Фото: Тарас Теліцак

ЛЕНДАРТ – ЦЕ МИСТЕЦТВО, ЩО НЕ ЛИШЕ СПОГЛЯДАЄТЬСЯ, А Й ПРОЖИВАЄТЬСЯ

*Текст для post impreza,
березень 2025*

Наталія Лісова

Фото: Тарас Теліщак

Мистецтво довікілья є своєрідним містком між природою та людиною, що спонукає до глибшого осмислення власного місця у світі. Виставка «Топтати землю» — це підсумок тримісячного курсу з лендарту в рамках Школи сучасного мистецтва фра фра фра. Ця виставка, що тривала протягом лютого, продемонструвала, як художня взаємодія з природним середовищем трансформує не лише навколишній простір, а й саме сприйняття реальності.

Виставковому проєкту передував тривалий період теорії та практики: з жовтня по грудень 2024 року щотижневі зустрічі тримали у творчій напрузі колектив молодих мисткинь з Івано-Франківська, Коломиї, Херсонщини та Києва. Учасниці працювали у різних природних локаціях — від парків Івано-Франківська та Києва до лісів, річок і полів Коломиї, Запоріжжя та Закарпаття. Споглядаючи та реагуючи на навколишній світ, досліджували нові форми висловлення, поєднували природні матеріали з сучасними медіа. Недільні заняття в Івано-Франківську та у Києві навчали спостерігати, дослухатися, доповнювати, позичати та фіксувати ландшафт. Художня взаємодія з природними лакунами міста спонукала до творення мистецьких об'єктів: у парку імені Тараса Шевченка, біля вод Бистриці та озера по вулиці Слави Стецько в Івано-Франківську, термальних вод Косино на Закарпатті, на полях Запоріжжя, у просторі Голосіївського лісу та на історичному пагорбі київської Татарки — горі Юрковиці.

В «Асортиментній кімнаті» презентували лише частину творчих досліджень учасниць майстерні лендарту, загорнуті в атмосферу м'якого світла з яскравим акцентуванням на деталях робіт. Так, у затемненій залі виставки розташувалась фотодокументація акції «Обмежений простір» художниці та графічної дизайнерки з Києва, Катерини Бондаренко, яка призупинила наукову діяльність через війну та наразі працює як мисткиня з темами зв'язків та взаємодії. На світлинах зображена тимчасова інсталяція в Голосіївському лісі Києва, що виникла внаслідок дії художниці з обмежувальною стрічкою. Власне, авторка відкрила експозицію виставки повторювальною перформативною дією: вона заплітала глядачів стрічкою, що розмотувалася на талії художниці. Мисткиня кружляла, наче у танку, обмежуючи рух відвідувачів, поєднувала їх у спільний творчий процес як співавторів. Відображене в роботі мисткині відчуття відсутності дозволу увійти у, здавалось би, доступний простір, висвітлює самообмеження взаємодії та почуття, коли забирають частину твоєї землі, території.

Поетка, фемактивістка, мультидисциплінарна мисткиня Оля Новак з Івано-Франківська у своїх візуальних роботах досліджує тему фемінізму, видимість жінок, жіночий досвід, проживання втрати та працює з інсталяцією, графікою і знайденими об'єктами. Ще у підлітковому віці мисткиня прочитала свідчення людей, що пережили Голодомор. А нещодавно була вражена історією про пляшку з просом, відкопану 10 років тому в селі Великі Крушлинці на Вінниччині, в якій зерно пролежало у землі 80 років. Виявлено, що 1932 року пляшку закопав Семен Побережняк у себе на горі, щоб навесні посіяти просо та врятувати сім'ю від голоду. Він не зміг знайти зерно, і до кінця життя не пробачив собі, що від голоду померла його донька та її троє дітей. Пляшку з зерном відкопав його правнук у листопаді 2012 року, і зараз вона експонується у Краєзнавчому музеї Вінниці. У перформансі «І мертвим, і живим», спочатку на Юрковиці та вдруге під час відкриття виставки, художниця замішує у ґрунт, наче борошно, зерно, що «росте з землі та йде в землю, яке з нею перемішується, щоб прорости і дати їжу людині, коли найбільше потребували його ті, в кого несправедливо забирали їжу». Дії Олі є спробою повернути зерно мертвим, щоб воно проросло для живих. Те, що лишилося після перформансу як післядія, стало частиною експозиції та художнім жестом: як земляна прірва, що поглинає зерно.

Дарія Сорока, дизайнерка трьох книжок про війну *Living the War*, яка переїхала 2022 року з Києва у Коломию, у своїх проєктах знайшла мову відтворення важливих історичних моментів, власне, війни в Україні, політичних аспектів, сучасних проблем суспільства та дослідила вплив мистецтва на психологічний стан людини крізь терапевтичний досвід мистецьких практик. Проєкт Дарії «Ландшафт свободи» складається з кількох робіт. Перша з них — зін «Відгук верби» — була реалізована в Карпатах на «Хаті-Майстерні» під час тренінгу *WenDo*, де художниця використала червоні прапорці задля імітації листя та розвісила їх на гілках верби, які розібрали учасники на згадку про досвід, силу та межі.

Друга робота — зін «Будильник Юрковиці» — апелює до традиції «будильників» та їхньої ролі в пробудженні громади XIX століття в Англії через сучасний контекст, де гора Юрковиця, як історична територія Києва, символізує спадок, пам'ять і зв'язок поколінь. Авторка закликає суспільство до «пробудження» від пасивності та ігнорування навколишніх проблем. Як у дитячій грі, учасниці майстерні, стоячи на Юрковиці, плювали через трубочку горохом у напрямку Подолу з думкою про людей, систему та самих себе, яких вони хочуть «розбудити». «Колективний голос» Pisum Vox (голос гороху), де трубочка є символом голосу, а горох — дії, символічно адаптував традицію «будильників» до сучасних реалій та викликів.

Інтерактивний об'єкт Дарії «Ковчег» — образ війни з Росією, що втілює втечу, притулок, вразливість і спробу захисту життя перед обличчям небезпеки. Конструкцію ковчега зроблено з фактурної кори дерев, що зависла у просторі виставки відлунням природи, тендітним, з мерехтливими тінями, та водночас здатним надати прихисток, занурити відвідувачів всередину свого світла та сповнити надією, що жевріє у найтемніші часи. Авторка проєкту зазначила, що війна змінює наше мислення й рішення настільки, що матері, які народжують дітей в Україні сьогодні, роблять їм закордонні паспорти відразу після народження. Страх та дія стали усвідомленням реальності, яка змушує шукати безпечний простір для близьких та рідних. «Ковчег» Сороки — «це метафора одночасно страху і рішучості, це історія про тих, хто змушений тікати, і тих, хто вірить у світло, навіть якщо воно неочевидне».

Мультимедійний проєкт «За лаштунками» досліджує співіснування війни та миру в одному просторі. В центрі композиції — макет металевого каркаса від колишнього батута в дубовому лісі у Запсоні, що на кордоні між Україною та Угорщиною. Позбавлений своєї функції, нині він слугує лише рамкою, де зупинився час, а ліс став метафоричним кордоном між двома світами. Мирне небо Угорщини чітко видно з того місця, однак українське небо — тривожне, закрите для літаків, і

для авторки символізує накладені війною обмеження. Літаки, що минають кордон, залишають в небі білі сліди — як нагадування про штучні розмежування. Проєкт оперує між контрастами видимого і невидимого, між безпекою і небезпекою, між тишею і війною. Художній об'єкт став своєрідним свідченням дуальності зовнішньої гармонії і внутрішньої тривоги. Вільне від ракет, заколажоване мисткинею небо над Європою суперечить тривожній порожнечі тіней від макета карткаса батута на стіні галереї та означає складну взаємодію між миром і реальністю війни.

Зловити швидкоплинність життя за допомогою інтерактивної гри з довкіллям намагається інтердисциплінарна мисткиня з Івано-Франківська Роксолана-Анастасія Доманська. За освітою архітекторка та предметна дизайнерка, Роксолана у своїй творчості тяжіє до затирання кордонів між медіумами та співпраці з представниками різних художніх сфер через мистецтво тату. У проєкті Skin Maps художниця, нашаровуючи на тілі абстрактні композиції з особистих історій людей про сентиментальне місце на мапі часопростору, шляхом інтеракції людини з довкіллям, посилює взаємозв'язок між ними. На час відкриття виставки Роксолана фіксувала образи інтимного ландшафту зі спогадів відвідувачів та представила відеодокументацію творчого дослідження, в якому відкрила для себе нову форму творчого поєднання тату-майстерності з мистецтвом довкілля.

Про тимчасовість у мистецтві та й, власне, в усьому навколо свідчать природотворчі об'єкти та відеоартефакти художниці, ландшафтної дизайнерки Юлії Мартинів. Мисткиня проживає в Івано-Франківську та працює з темами пам'яті, тілесності ландшафту, досліджує символізм і взаємозв'язок між ними. Мистецькі пошуки Юлії спрямовані на розкриття ролі ландшафту як носія історії та досвіду, формування нових прочитань пам'яті через художній образ. Робота Юлії реферує до пам'яті, вдячності та взаємозв'язку поколінь крізь особисту історію, що розгортається навколо круглого столу. Круглий стіл, вкритий скатертиною, зі святковим тортом з каміння та землі, стає централь-

ним символом інсталяції — як образ місця для теплих зустрічей та спогадів. Поряд на відео — зображення застілля за круглим столом та іншими круглими самотніми столами. В основу назви роботи ліг вираз Юліної бабусі: «Нехай стіл стає ширшим», який з роками набув іншого звучання: стіл, що мав би розширюватися для нових гостей, стає вужчим, а місця близьких та рідних людей залишаються порожніми. Таким чином авторка намагалася осмислити відчуття втрати, що співіснує з вдячністю за все здобуте і прожите разом.

Ландшафтний проєкт Анастасії Щербань, яка більшу частину життя провела на Херсонщині, а зараз працює в Івано-Франківську з інсталяцією, графікою і знайденими об'єктами, висвітлює творчу практику художниці, де вона досліджує тему пам'яті місця, лірики ландшафту та локального контексту свого регіону. Її робота балансує на межі фікції та реальності, спільного та особистого. Символічні «Коштовні плоди» Анастасії Щербань на чорному ґрунті виблискували та переливалися, як дорогоцінне каміння, освітлювали темний простір кутової кімнати експозиції, залишали на стінах чарівні тіні, між якими блукали відвідувачі, адже були: «...останні, що впали з дерев, які зникли через руйнівне втручання у простір. Якщо дерева можна посадити знову, то ці плоди залишаться унікальними та безцінними. Вони постають як символи малопомітної втрати, відтворені мною у гіперболізованій формі, розшиті скляними намистинами та блискучими нитками. На відміну від справжніх плодів, я можу їх забрати, повернути на місце знищення чи показати іншим. Це жест привласнення й відновлення контролю, спосіб переосмислення простору, що вже не повернеться до свого первісного стану».

Універсальні форми лендарту стають помічними для розуміння хаосу, в якому нам потрібно вижити і, можливо, мистецтво творчої взаємодії з довкіллям відповідає нагальним потребам гармонійного співіснування зі світом та одне з одним. Виставка «Топтати землю» стала не просто демонстрацією робіт, а своєрідним маніфестом нового покоління українських митців. Через взаємодію з довкіллям мисткині рефлексують

сували над сучасними викликами, війною, екологією та особистими переживаннями. Лендарт у їхніх руках став інструментом осмислення і документування змін, які відбуваються як у природі, так і в суспільстві. Лендарт — це мистецтво, що не лише споглядається, а й проживається — у взаємодії з землею, історією та майбутнім.

ХУДОЖНИЦІ

*лютий 2025
Івано-Франківськ*

*всі фото в цьому розділі:
Тарас Теліщак*

**ТА ЇХ РОБОТИ,
ЩО СТАЛИ
ЧАСТИНОЮ
ВИСТАВКИ**

Катерина Пташка (Бондаренко)

Мисткиня та графічна дизайнерка. Отримала культурологічну освіту у Львівській національній академії мистецтв. Як художниця бере участь у колективних і персональних виставках та арт-резиденціях в Україні та за кордоном. Основні теми, з якими працює мисткиня: зв'язки між людьми, взаємодія з природою, міфологія, міжкультурна взаємодія.

Напередодні повномасштабного вторгнення Росії в Україну Катерина два роки прожила в Харкові, працювала в галереї COME IN та театрі. Розпочала навчання в аспірантурі Харківської академії дизайну і мистецтв, але призупинила наукову діяльність через війну.

Обмежений простір

2024

тимчасова інсталяція в голосіївському лісі
обмежувальна стрічка

Юлія Мартинів

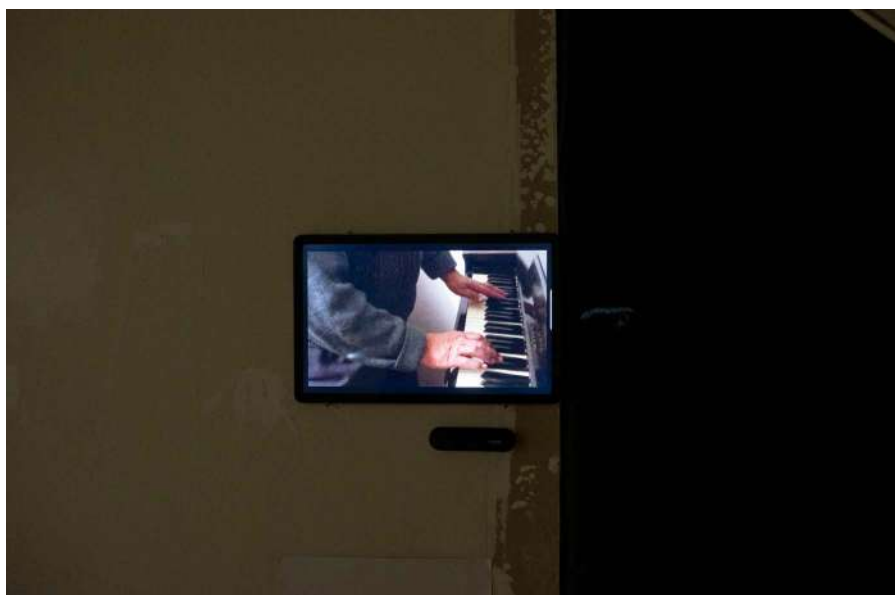
Художниця, яка живе і працює в Івано-Франківську. Випускниця першого курсу школи сучасного мистецтва “Фра Фра Фра” та учасниця школи Ленд-арту 2023 року, організованої у межах відкритого опен-колу. Має освіту ландшафтної дизайнерки.

Юлія працює з темами пам'яті, тілесності та ландшафту, зокрема, досліджує їхній символізм та взаємозв'язок. Її мистецькі пошуки спрямовані на розкриття ролі ландшафту як носія історії та досвіду, формування нових прочитань пам'яті через художній образ.

Без назви

2024

Інсталяція, відео

Оля Новак

Поетка, фемактивістка, мультидисциплінарна мисткиня, випускниця франківської коли сучасного мистецтва фра фра фра в 2024 році, брала участь у виставці «Засів хмар». У своїх роботах досліджує жіночі досвіди, важливими є теми фемінізму, видимості жінок, особистих досвідів та проживання втрати. Живе та працює в Івано-Франківську.

Без назви

2024

Перформанс, відеодокументація

Перформанс відсилає до Голодомору та практики закопування зерна в землю, щоб приховати від радянської влади. Безліч таких сховків були забуті та втрачені. Історія про пляшку зерна, котру Семен Побережняк закопав в кінці свого городу 1932-го року і не зміг знайти облетіла інтернет, коли правнук знайшов цю пляшку у 2012 році. Просо в ній зовсім не зіпсувалось, лише трохи почорніло біля корка. Ця пляшка із просом зараз виставлена в краєзнавчому музеї Вінниці.

Перформанс на горі Юрковиця – це повернення зерна в землю і людям, що його потребували, але померли з голоду.

Дарія Сорока

Народилася в Києві та жила там до повномасштабного вторгнення 2022 року. Тепер живе та працює в Коломиї. Закінчила архітектурний факультет Київського Університету Будівництва та Архітектури. Дизайнерка трьох книжок про війну Living the War. Відвідувала франківську школу сучасного мистецтва фра ра фра в 2024 році і брала участь у випускній виставці школи «Засів змар». Брала участь з проєктом «Rukodelishes» у виставках книжкового, різдвяного арсеналів у Києві. Співзасновниця скетч-групи «Мами малювали»

Любить експериментувати з формами, кольорами, текстурами та основне ідеями, які не обов'язково мають конкретне візуальне представлення та форму. Шукає мову відтворення важливих історичних моментів, а конкретно війни в Україні та проблем сучасного суспільства через мистецтво. Через власний досвід досліджує терапевтичний вплив мистецтва на психологічний стан людини.

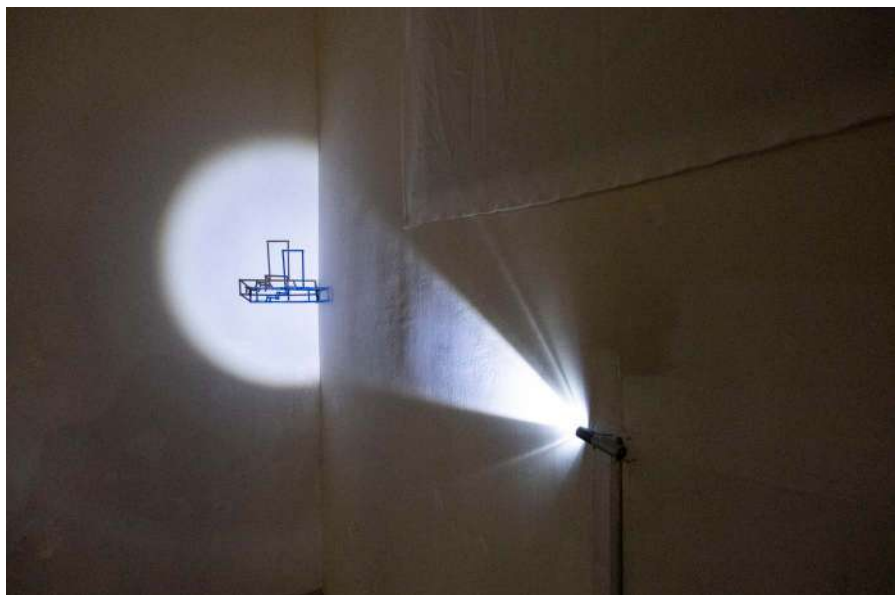
За лаштунками

2024

7F5W+C2G Запсонь,

Закарпатська область (48.2585575, 22.4950895)

Інсталяція, фото

І тим, що в гробах

2024

Аплікація, тканина, відеодокументація

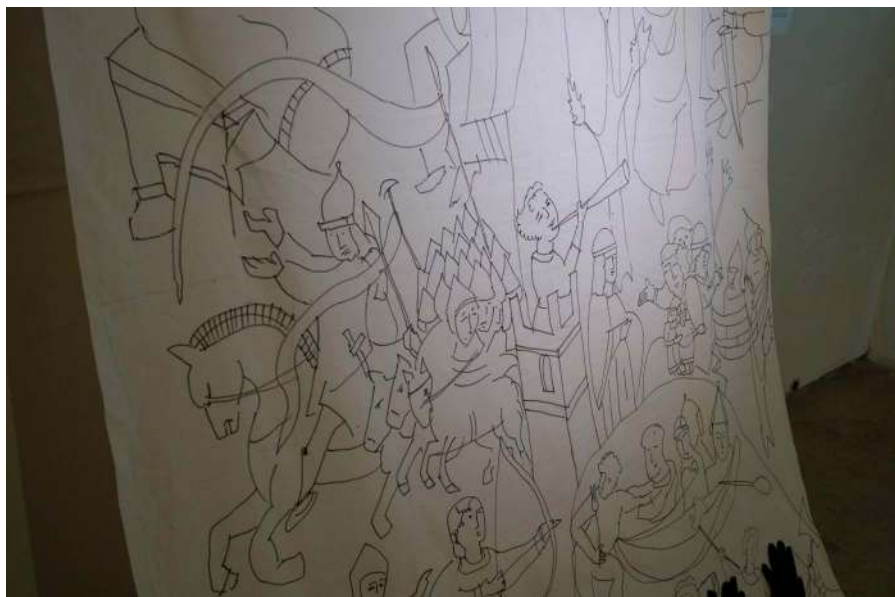
Ковчег

2024

Інсталяція, кора дерева

Ландшафт свободи

2024

Два випуски феміністичного журналу лендарту
Цифровий друк, колажування. Документація дії в просторі

#1. Відгук верби

В артбуці документація проєкту та коротка замітка, написана штучним інтелектом про про-єкт. Цей лендарт-проєкт я зробила в Карпатах в Хаті-Майстерні на тренінгу WenDo.

У роботі використані червоні прапорці, які імітують листя верби. В останній день, перед від'їздом я розвісила червоні прапорці на вербу. Кож_на учасник_ця взяв по прапорцю на згадку про досвід, силу та межі.

#2. Будильник Юрковиці

Дія апелює до традиції «будильників» та їх ролі в пробудженні громади, але переносить цю функцію на сучасний контекст. Гора Юрковиця, як місце дії набуває значення: це історична територія Києва, яка символізує спадок, пам'ять і зв'язок поколінь.

Що це означає? Дія символізує заклик до «пробудження» суспільства. Використання дитячого жесту (плювання горохом) відображає простоту активності, яка, проте, має глибокий сенс.

Інструкція для дії:

- усі учасники збираються на горі Юрковиця.
- кожен отримує трубочку та горох. Трубочка символізує голос, а горох — дію.
- перед початком учасники мають подумати, кого або що вони хочуть «розбудити» (людей, систему, самого себе). Вибирають точки дії.
- учасники плюють горохом у напрямку Києва, зосереджуючи свою увагу на ідеї пробудження. Водночас можна вигукувати фрази, що відображають вашу позицію, заклик чи мрію. Спільний жест – «колективний голос», «Pisum Vox» (голос гороху).

Настя Щербань

Провела більшу частину життя на Херсонщині. У своїй практиці досліджує тему пам'яті місця, лірики ландшафту та працює з локальним контекстом свого регіону. Її роботи балансують на межі фікції та реальності, спільним та особистим.

Працює з інсталяцією, графікою та знайденими об'єктами.

Коштовні плоди

2024

Інсталяція, тканина, бісер, земля

Роксолана-Анастасія Доманська

Міждисциплінарна мисткиня. За освітою архітектора та предметна дизайнерка, у творчості тяжіє до затирання кордонів між медіумами, а також співпраці зі схожими по духу представниками абсолютно різних художніх сфер.

Співтворить арт-спільноти в Берліні та Вроцлаві (в минулому — також у Римі), на базі яких організує публічні події - сесії рисунку, виставки, джеми, концерти. Мріє про ще одну спільноту в Карпатах. Цінує свободу, що йде в парі з фрілансом і працею тату-майстрині, а також відсутність прив'язаності до місця, що відкриває повнішу картину світу і наснажує на експерименти.

SKIN MAPS

2024

Перформанс, відеодокументація

Закарбована на шкірі розповідь про місце на мапі, що має певну сентиментальну вартість для отримувача. Передовсім skin maps є процесом: грою, спільним дослідженням навколишнього середовища і пошуку його характерних ознак, нашаруванням їх на тілі, і створенням абстрактної композиції. Композиції, що є лаконічним і влучним описом особистої історії, що відбулась в часопросторі.

Для авторки проект є відповіддю на пошук нових способів інтеракції людини з довкіллям, глибшого взаємозв'язку між обома; а також спроба на мить зловити щось змінне і швидкоплинне.

Топтати землю. Каталог виставки: Асортиментна кімната; Івано-Франківськ, 2025 — 42 с.

Художни_ці: Катерина Пташка Бондаренко, Роксола-на-Анастасія Доманська, Юлія Мартинів, Оля Новак, Дарія Сорока, Настя Щербань

Кураторка: Наталія Лісова

Продакшн: Ольга Поляк, Дар'я Христинюк

Комунікації: Вікторія Видиборець, Марія Агісян

Тексти: Наталія Лісова

Упорядниця та координаторка публікації:

Дар'я Христинюк

Дизайн та верстка:

Ярослава Ковальчук

Публікація не може бути використана повністю або частково в будь-якому вигляді без письмової згоди авторів.

